

RESEARCH OUTPUTS / RÉSULTATS DE RECHERCHE

EDI in België

Elias, Lieve; KATUS, S.H.

Published in:
EDI in België

Publication date:
1992

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication](#)

Citation for published version (HARVARD):
Elias, L & KATUS, SH 1992, EDI in België. in *EDI in België*. pp. 1-15.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

1

EDI IN BELGIË

L. Elias en S.H. Katus

1. INLEIDING

Een doordacht gebruik van EDI draagt bij tot een verhoogde kwaliteit van produkten of diensten. We willen dit boek inleiden door na te gaan welke betekenis EDI in België heeft. Na een korte uiteenzetting over wat EDI is en hoe EDI is ontstaan,¹ bespreken we de Belgische situatie aan de hand van de resultaten van interviews die werden afgenomen naar aanleiding van een interuniversitair onderzoeksproject. Bij het beoordelen van de situatie worden knelpunten aangegeven en ingegaan op mogelijke oplossingen.

2. EDI: EEN DEFINITIE

Over wat EDI precies is, bestaat bij de gebruikers lang niet altijd duidelijkheid. Een algemeen aanvaarde definitie die ook in dit boek gehanteerd wordt, luidt als volgt:²

- a. EDI is de uitwisseling van volgens overeengekomen standaarden gestructureerde berichten;
- b. Tussen informatiesystemen (computers);
- c. Langs elektronische weg.

---

1 Op de technische aspecten wordt in het volgende hoofdstuk dieper ingegaan.

2 Vgl. artikel 1 Final Draft European Model EDI Agreement (CEC/DG XIII/Tedis, mei 1991, hierna te noemen *Tedis Agreement*) en W.J. HOFMAN, *EDI-handboek*. Tutein Nolthenius, Amsterdam 1989, p. 13 (hierna te noemen: HOFMAN).

Het zal duidelijk zijn dat EDI hier gezien moet worden als een *communicatieproces*. De informatiesystemen van de communicerende partijen staan met elkaar in verbinding door middel van telefoon- of data-lijnen, waarbij de computer van de afzender automatisch gegevens verzamelt en groepeerd, bijvoorbeeld tot een bestellingsovereenkomst. Vóór verzending plaatsvindt, wordt het bericht eerst nog vertaald in een standaard EDI-taal. Dit is nodig om gegevensuitwisseling mogelijk te maken zonder de hinder te ondervinden van eventuele systeemverschillen (zoals het Engels bij menselijke communicatie ook vaak taalverschillen moet overbruggen). Dit betekent dat ook de computer van de ontvanger het bericht moet vertalen, nu weer naar het eigen formaat.

3. ONTWIKKELING

De gedachte achter EDI is dat zakelijke communicatie in veel gevallen verbeterd door geen gebruik meer te maken van papier. Dit idee gaat terug tot de jaren zestig, toen de Economische Commissie voor Europa van de Verenigde Naties (UN/ECE) trachtte om documenten te standaardiseren die de toch al zo gecompliceerde internationale handelsprocedures nog ingewikkelder en nog kostbaarder maakten.

Hoewel dit initiatief was gericht op papieren documenten, werd al snel duidelijk dat men meer gebaat zou zijn wanneer documenten in elektronische vorm zouden bestaan. Het ligt immers voor de hand dat de efficiency wordt bevorderd door *rechtstreekse gegevensuitwisseling* tussen informatiesystemen.³ De deskundigen binnen UN/ECE richtten zich daarom op de ontwikkeling van elektronische berichten en procedures. Het is tegenwoordig belangrijk om in te zien dat EDI-berichten niet qua vorm of inhoud, maar alleen nog in functioneel opzicht met papieren documenten overeen hoeven te komen (think data, not documents!). Bij het bepalen van de informatiebehoefte blijkt traditionele communicatie dan vaak omslachtig, of zelfs overbodig.

3 Het is, zeker in deze tijd, immers onnodig om een elektronisch bericht afkomstig uit het informatiesysteem van partij A, op papier te zetten en vervolgens via de gewone post of via facsimile naar partij B te zenden. Veelal worden aan beide zijden computers gebruikt. Wanneer directe elektronische communicatie tussen A en B plaatsvindt, is het bericht met een druk op de knop al praktisch bij B gearriveerd. B kan het bericht direct in zijn informatiesysteem verwerken omdat intypen of scannen, met verhoogde kans op fouten, tot het verleden behoort.

Voordat grootschalig EDI-gebruik kon plaatsvinden moesten eerst twee automatiseringsgolven worden afgewacht: (1) de introductie en de snelle groei van computergebruik, en (2) het nog steeds merkbare verschijnsel dat computers aan lokale netwerken worden gekoppeld. Volgens optimistische voorspellingen maakt vandaag de dag, 70% van de bedrijven in de VS van EDI gebruik.⁴ De Europese ontwikkelingen beginnen later, halverwege de jaren tachtig, maar ook hier valt een duidelijke groei waar te nemen. Die groei, met name in de ons omringende landen, is niet in de laatste plaats te danken aan de stimulering door nationale en internationale (overheids)instellingen.

4. DE BELGISCHE SITUATIE

Over het EDI-gebruik in België bestaan weinig concrete gegevens. Om een betere kijk op de zaken te krijgen werd door de Belgische overheid een aantal interdisciplinaire onderzoeksprojecten toegewezen, enerzijds aan de Facultés Notre-Dame de la Paix te Namen, in samenwerking met de Katholieke Universiteit Leuven,⁵ anderzijds aan de Vrije Universiteit van Brussel. Binnen het eerstgenoemde project begon men met het afnemen van interviews bij een twintigtal Vlaamse en Waalse EDI-gebruikers (actief in verschillende economische sectoren).⁶ Zij werden geïnterviewd door een team van informatici, economen, organisatiedeskundigen en juristen. We zullen kort de antwoorden bespreken op de volgende vragen:

- a. Welk aandeel hebben de EDI-berichten in de totale berichtuitwisseling?
- b. Hoe werd het EDI-systeem geïmplementeerd?
- c. Wordt er beroep gedaan op derden?
- d. Welke berichtstandaarden worden gehanteerd?
- e. Werden er beveiligingsmaatregelen genomen?

4 Zie: P.K. SOKOL, *EDI: The competitive edge*, Intertext Publications, New York 1989, p. xi

5 Dit is het PAI/EDI project tussen CITJA-FUNDP en ICRI-K.U. Leuven. Het onderzoek maakt deel uit van een bredere studie naar de effecten van informatietechnologie (IT) op de samenleving (IUAP/PAI nr. 32) waarin naast EDI, naar IT-toepassingen binnen de rechtspraak en de gezondheidszorg gekeken wordt.

6 De bedrijven werden geselecteerd op grond van de verwachting dat zij EDI zouden toepassen.

- f. Werd er rekening gehouden met de juridische aspecten van EDI?

a. Aandeel van EDI in totale berichtuitwisseling

In de meeste gevallen maken de EDI-berichten slechts een zeer bescheiden deel uit van de totale berichtuitwisseling. Naast het gebruik van twee à drie berichttypen, blijft het klassieke papiercircuit grotendeels bestaan.

b. Drie stadia in implementering

Er is een duidelijk patroon merkbaar in de implementeringsprocedure. In grote lijnen kunnen drie stadia worden onderkend:⁷

1. In het experimentele stadium zijn slechts enkele handelspartners betrokken met wie in het verleden duurzame handelsrelaties werden opgebouwd. Men experimenteert met de uitwisseling van een beperkt aantal berichttypen. Vastgesteld kan worden dat deze 'pilotprojecten' voornamelijk een aangelegenheid zijn van de technische dienst binnen een onderneming. Mede doordat de andere afdelingen weinig met EDI-implementatie te maken hebben, lijkt de invoering van de nieuwe communicatievorm doorgaans een doel op zich.

2. Het tweede stadium wordt gekenmerkt door een uitbreiding van de berichttypen en van het aantal EDI-partners. Ook in dit stadium blijft EDI een overwegend technische aangelegenheid. Daarnaast legt men zich echter nadrukkelijker toe op het reduceren van de bestaande papierstromen om zodoende de investeringen in EDI terug te verdienen.

3. Het derde stadium wordt gekenmerkt door een perceptie-verandering. EDI wordt niet langer meer gezien als een technisch middel om de traditionele papierstroom te drukken, maar men verwacht strategische voordelen te behalen door de interne en externe informatiestromen te rationaliseren. De nadruk ligt in dit stadium op de economisch-

⁷ Vgl. het groeifasenmodel van Nolan, beschreven in: T.M.A. BEMELMANS en C.M.A. KREUWELS, 'Electronic Data Interchange: een overzicht', *Informatie* 1990/9, p. 689.

organisatorische aspecten van EDI.⁸ Het aantal Belgische ondernemingen dat dit stadium heeft bereikt is echter nog uiterst beperkt.

c. Dienstverlening door derden

Het betrekken van derden is in de EDI-praktijk een gebruikelijke zaak. Hun rol beperkt zich niet alleen tot de levering van de nodige apparatuur en software, maar bijvoorbeeld ook adviesverlening moet tot de derde-diensten gerekend worden. Diensten zijn uiteenlopend van aard en ruim voorhanden in België. Uit de interviews kwam met betrekking tot de verstrekking van *telecommunicatiediensten* naar voren dat er vaak beroep wordt gedaan op andere bedrijven dan Belgacom.

Telecommunicatiediensten

De verklaring hiervoor is tweeledig. Ten eerste hebben we te maken met de erfenis van de RTT wegens haar passieve opstelling in het verleden. Een tweede verklaring ligt in de huidige organisatie van de Belgische telecommunicatiemarkt door de wet van 21 maart 1991.⁹ Belgacom volgde de RTT toen op en sindsdien bestaat de telecommunicatiemarkt uit twee domeinen:

1. Het domein van de openbare telecommunicatie dat in exclusieve concessie werd toegekend aan Belgacom;
2. Het domein van de vrije concurrentie.

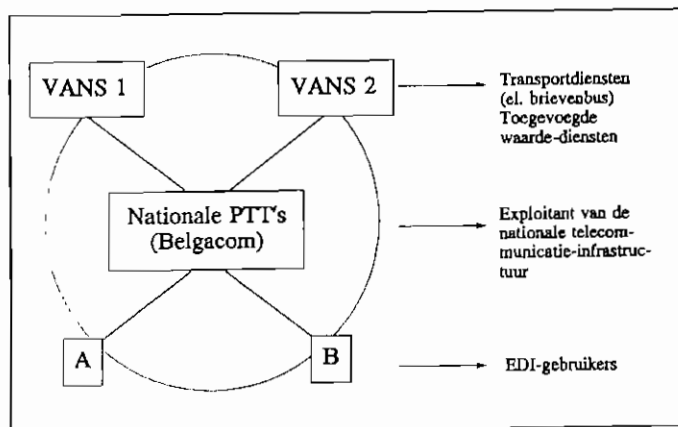
Aangezien aanleg, onderhoud, modernisering en werking van de openbare telecommunicatie-infrastructuur (het publieke netwerk) tot het wettelijk monopolie van Belgacom behoren, is het onvermijdelijk dat deze laatste tussenkomt in alle EDI-communicatie.

Het leveren van specifieke EDI-diensten valt echter buiten het domein van de openbare telecommunicatie en kan daarom in vrije concurrentie worden aangeboden door iedere leverancier van niet-concessie netwerkdiensten (meestal aangeduid als toegevoegde waarde-

⁸ Rationaliseren van externe informatiestromen leidt o.a. tot EDI/IOS, zie daarvoor: L.M.P. DEKLEERMAEKER in hoofdstuk 3.

⁹ De Wet van 21 maart 1991 betreffende de hervorming van sommige overheidsbedrijven, *Belgisch Staatsblad* 27 maart 1991, p. 6155.

diensten, in het Engels afgekort tot VANS).¹⁰ Omdat Belgacom nog geen specifieke EDI-diensten aanbiedt, is deze markt overgelaten aan bedrijven als IBM Information Network en GE Information Services. Afbeelding 1, waarin twee VANS-leveranciers zijn afgebeeld, geeft weer hoe de EDI-communicatie schematisch gezien verloopt.

Afbeelding 1 Communicatiepartners in een EDI-omgeving, waarbij Belgacom een spelfunctie heeft. De diagonale lijnen laten zien dat een bericht altijd de publieke telecommunicatie-infrastructuur zal passeren.

d. Gebruik van berichtstandaarden

Eenduidigheid is bij EDI van groot belang. Sinds 1987 beschikt men over een algemene internationale EDI-standaard (Edifact) waar iedereen gebruik van kan maken voor de ontwikkeling van EDI-berichten.¹¹ Het aantal internationaal erkende, op de Edifact-standaard gebaseerde berichten (UNSMs) is sinds die tijd sterk toegenomen. De Edifact-standaard wordt echter zelden in zuivere vorm toegepast. Uit de interviews kwam naar voren dat er in België vier soorten afwijkingen bestaan:

¹⁰ Ph.E. DE ROOS besteedt in hoofdstuk 7 uitgebreid aandacht aan specifieke EDI-diensten.
¹¹ UN/ECE Working Party 4 Edifact-standaardsyntax, goedgekeurd door de International Organization for Standardization onder ISO-nummer 9735 voor de ontwikkeling van berichten. Edifact is echter niet de enige standaard op dit gebied. Andere voorbeelden zijn Odette en ANSI X.12.

1. Men heeft eigen berichten ontwikkeld omdat er bij de introductie van EDI geen geschikte standaardberichten voorhanden waren;
2. Men hanteert niet-Edifact standaarden (bijvoorbeeld Odette, oorspronkelijk ontwikkeld voor de automobiel-industrie);
3. Men past bestaande Edifact-standaardberichten aan om op een meer bevredigende wijze van EDI gebruik te kunnen maken (dialectvorming);
4. Men gebruikt een bericht voor een ander doel dan waarvoor het gemaakt is (Het Edifact INVOIC-factuurbericht doet bijvoorbeeld dienst als ontvangstbevestiging).

Bij toepassingen die onder de eerste twee categorieën vallen, kan een overgang naar Edifact worden waargenomen, hoewel bestaande berichten niet altijd worden vervangen door UNSMs.¹²

e. Beveiliging

Uit de gegeven antwoorden bleek dat men veel vertrouwen had in de veiligheid van de berichtuitwisseling. Noemenswaardige fouten waren nog niet voorgekomen en beveiligingsmaatregelen waren nauwelijks genomen. In veel gevallen achtte men de maatregelen en controlemiddelen van netwerkleveranciers voldoende. Twee bedrijven waren zover gegaan dat er gesproken kon worden van uitwijkmogelijkheden voor de gevallen dat er zich systeemstoringen zouden voordoen.

f. Juridische aspecten

Bijna alle Belgische EDI-projecten gingen van start zonder dat de rechten en verplichtingen van de EDI-partners op schriftelijke wijze werden vastgelegd.¹³ Dit heeft ongetwijfeld te maken met het feit dat, zoals al werd gezegd, EDI in de eerste fase een zaak is van de technische dienst van een bedrijf.

Aangevoerd wordt dat het niet waarschijnlijk is dat het gebruik van EDI tot geschillen tussen EDI-partners zal leiden. Mocht het tegendeel blijken, dan verwacht men deze gemakkelijk via een min-

¹² Enkele van de ondervraagde bedrijven verwerken direct uit het EDP-systeem van de verzenden de partij afkomstige berichten zonder dat enige vertaling naar een EDI-standaard plaatsvindt
¹³ Vgl. hoofdstuk 8 over interchange-agreements

nelijke schikking te kunnen oplossen. Daarmee gaat men voorbij aan het feit dat ook anderen dan de duurzame handelspartners bij de communicatie betrokken worden. Het aantal derde-dienstverleners en nieuwe handelspartners moet in de toekomst immers toenemen, en het is maar de vraag of de nieuwe partijen zich even soepel zullen opstellen.

Inmiddels zijn de juridische aspecten van EDI een veelbesproken onderwerp op talloze EDI-bijeenkomsten geworden, waardoor het bewustzijn rond recht en EDI sterk is verbeterd. Dit is voor een belangrijk deel te danken aan de publikatie van enkele model interchance-agreements, o.a. in het kader van het Europese Tedis-project.¹⁴

Het feit dat de juridische aspecten van EDI op een toenemende belangstelling kunnen rekenen, heeft als keerzijde echter het effect dat men de rechtsonzekerheden soms gebruikt om (nog) niet in EDI te investeren.¹⁵ Er is vaak sprake van 'juridische mythes', wat te verklaren valt door onjuiste of onvolledige beeldvorming van de problematiek (de klok horen luiden maar niet weten waar de klepel hangt).

(Fiscaal) bewijs, digitale handtekening

Wat terecht als een probleem wordt ervaren, is de status die de overheid toekent aan elektronische berichten. De onzekerheid bestaat vooral rondom de elektronische factuur, waarvoor de laatste tijd veel belangstelling is, m.n. vanwege de recente wijziging van de btw-wet. De aanvaarding van elektronische berichten bij belastingcontrole is nu in beginsel mogelijk geworden.¹⁶ Echter, zolang er nog geen duidelijkheid is over de manier waarop de belastinginspectie met elektronische berichten omgaat, zijn EDI-gebruikers verplicht om naast het elektronisch circuit, ook het traditionele papiercircuit in stand te houden.¹⁷

Ook is het nog niet duidelijk hoe rechtens in juridische procedures waaraan EDI-geschillen ten grondslag liggen, zullen reageren op het aanvoeren van moderne informatiedragers zoals diskettes of tapes.

14 Ibidem.

15 Vgl. hetgeen hieronder in § 5 wordt gezegd over de terughoudende opstelling van bedrijven.

16 Wet van 28 december 1992, *Belgisch Staatsblad* 31.12.1992, p. 27577. Vgl. BALLON in hoofdstuk 9.8c over EDI-berichten en facturen in het licht van de fiscale wetgeving.

17 Vgl. hoofdstuk 9.8 over EDI-berichten en elektronische facturen. Het probleem vereenzigt in de toekomst omdat de interviews uitwezen dat, naast de papieren factuur, ook de positie van de elektronische factuur op de tocht kan komen te staan. Zie hoofdstuk 3.4a.

De grootste onzekerheid bestaat over het gebruik van de 'digitale handtekening' ter vervanging van de traditionele handtekening op papier.¹⁸ Om de onzekerheid in dit soort situaties weg te nemen, zouden duidelijke juridische uitspraken of verdere overheidsinitiatieven gewenst zijn.

5. BEOORDELING VAN DE SITUATIE

Bij het beoordelen van de interviewresultaten dient de nodige voorzichtigheid in acht te worden genomen. De bedoeling was immers niet om gegevens te produceren over de kwantiteit van het EDI-gebruik in België. Wel werd steekproefsgewijs aangetoond dat er binnen grote ondernemingen nog nauwelijks grootschalig EDI-gebruik bestaat. Daaruit komt het beeld naar voren dat het met EDI in België mager is gesteld in vergelijking met de omringende landen.¹⁹

a. Mogelijke economische dreiging

De betekenis hiervan moeten we zien in relatie tot internationale handelsontwikkelingen. Als we de zaak ongenueanceerd mogen bekijken, worden de omringende industrielanden in toenemende mate EDI-landen en valt België buiten de boot. Daarmee leren buitenlandse EDI-gebruikers omgaan met EDI-implementaties die de bedrijfsvoering in

18 Het gebruik van de digitale handtekening zal worden besproken in de hoofdstukken over beveiliging (hfdst. 6), interchange-agreements (hfdst. 8) en Belgisch recht (hfdst. 9).

19 Hde mager blijkt uit *The European EDI Inventory* van CEC/DG XIII/Tedis opgesteld door Ovum (UK) en XCOMS International (B), maart 1993, Figure 2.1. 1e grafiek: wanneer we het totaal aantal plaatsen ('sites') waar EDI in Groot-Brittannië, Duitsland, Frankrijk en Nederland wordt gebruikt bij elkaar optellen en door vier delen om een gemiddelde te krijgen, zou België grofweg een 95% achterstand hebben te overbruggen. Dit geeft uiteraard een vertekend beeld omdat de absolute cijfers niet zijn gecorrigeerd door rekening te houden met het aantal mogelijke EDI-gebruikers (ondernemingen, overheid en andere organisaties) in een land. In het rapport vindt relativering plaats aan de hand van de beschikbare arbeidskracht per land gerelateerd aan de EDI-ophengsten (Figure 2.1, 2e grafiek). Bij een soortgelijke berekening als hierboven steekt België gunstiger af met 72% achterstand. Duitsland loopt met 79% achter (het grote verschil tussen arbeid en EDI-inkomsten kan mogelijk worden verklaard door de Duitse eenwording). Vgl. verwijzingen in voetnoot 23.

grote mate beïnvloeden en waarmee men een geducht wapen in de concurrentiestrijd in handen denkt te hebben.²⁰

De toekomst zal uitwijzen of het gaat om een 'survival of the fittest'-situatie. Het is denkbaar dat Belgische inhaalacties op dit gebied voor sommige bedrijven te laat blijken te zijn. Tevens kan men vraagtekens zetten bij de kwaliteit van de EDI-invoering die dan waarschijnlijk gehaast zal plaatsvinden.²¹

Overigens moet erop worden gewezen dat naast het in het nauw raken van bedrijven, er ook problemen zijn voor EDI-dienstverleners. Door het feit dat er momenteel al veel buitenlandse bedrijven of bedrijven van buitenlandse origine op de Belgische markt opereren, kan er waarschijnlijk gesproken worden van een gemiste Belgische kans. Zo is het aannemelijk dat Belgacom niet gemakkelijk iets terug zal krijgen van het marktaandeel dat IBM en General Electric inmiddels hebben verworven.

Toch bestaan er in België een aantal belangrijke initiatieven, denk bijvoorbeeld aan Assumet in de verzekeringsbranche, CIRI in de bankwereld, BCS in de luchtvracht, Icodif in de detailhandel en, niet te vergeten, het Seagha-project in de havens van Antwerpen.²² Van overheidswege is er het Sadel-douanesysteem, en naar verluidt toont

20 Vgl. hoofdstuk 3 (m.n. onder § 3g). Daar komt nog bij dat informatietechnologie het actief zijn op de Belgische markt of het concurreren met de Belgische buitenlandse handel vergemakkelijkt. In dit opzicht is het wegvallen van de Europese binnengrenzen van belang. Engelse bedrijven bijvoorbeeld, vestigen zich met behulp van IT gemakkelijker op het vaste land dan voorheen. Vgl. R. WALKER, *EDI at the heart of the new Europe*, samenvatting uiteenzetting voor het Nationale EDI Congres, Den Haag, november 1992. De effecten van het strategisch IT-gebruik zijn sneller voelbaar dan voorheen, want geografische afstanden (bijvoorbeeld met lange aanvoerlijnen als gevolg) spelen alleen een rol voorzover die winstdrukkend werken (bijv. hogere transportkosten) of er teveel risico's in verband met de continuïteit van de bedrijfsvoering ontstaan (bijvoorbeeld grotere kans op onderbrekingen van de aanvoer). Daar moet tegenover worden gesteld dat EDI het profiteren van elders bestaande gunstige ondernemingsomstandigheden vergemakkelijkt.

21 België zou daarentegen ook weer kunnen leren van fouten die werden begaan in buitenlandse EDI-projecten. Vgl. bijv. P. BELLEFLAMME, 'L'EDI est-il une source d'avantage concurrentiel?' in: L. ELIAS, J. GERARD, G.K. WANG, *Le droit des obligations face aux échanges de données informatisées*, E. Story-Scientia, Brussel 1992, p. 24-30.

22 SWIFT wordt hier niet genoemd omdat deze coöperatieve vereniging naar Belgisch recht een internationale bankorganisatie is. Overigens moet worden opgemerkt dat de Belgische achterstand op EDI-gebied opvallend afsteekt tegen de vroege en gevorderde ontwikkeling van elektronische gegevensoverdracht in de Belgische banksector, wat door velen als EDI avant-la-lettre wordt beschouwd.

men nu ook vanuit de Kruispuntbank voor de Sociale Zekerheid belangstelling.

b. Oorzaken Belgische positie

EDI is in België duidelijk voorbij het prille ontkiemingsstadium, maar schiet verder moeilijk wortel. Over het algemeen worden de volgende oorzaken voor de bijzondere positie van België genoemd:²³

1. De overheid doet te weinig om EDI-gebruik te stimuleren;
2. De nationale telecommunicatie-infrastructuur laat te wensen over;
3. België heeft te weinig grote ondernemingen die in EDI-investeringen het voortouw nemen;
4. Belgische ondernemers stellen zich te terughoudend op;
5. Er ontbreekt in België een nationaal coördinatiepunt.

Daarnaast worden ook nog andere redenen genoemd, zoals de meertalige structuur van België die het moeilijk maakt om op een efficiënte manier de krachten te bundelen, of het feit dat EDI teveel op het Engels zou zijn gebaseerd.²⁴ We gaan dieper op de vijf opgesomde oorzaken in:

Gebrekkige interesse van overheidswege

De kosten van EDI-implementatie vallen in het beginstadium gewoonlijk hoog uit, zodat kosten/baten-analyse een ongunstig resultaat oplevert. Dit verandert wanneer het systeem volledig operationeel wordt en er uitbreidingen plaatsvinden. De overheid zou een katalyserende rol kunnen spelen door fondsen vrij te maken voor de eerste moeilijke stappen. Het verstrekken van EDI-stimulerende subsidies van overheidswege is tot nu toe echter uitgebleven.

Daarnaast zou de overheid een rol van betekenis kunnen spelen door een bijdrage te leveren aan de oprichting van een EDI-stimule-

23 Vgl. 'Belgium: lagging behind in EDI', *Electronic Trader* september 1991, p. 26 e.v. 'Conservatief België ziet EDI niet zitten', *Intermediair* 8 september 1992, p. 5 e.v. 'Belgium - linking firms its own way', *Electronic Trader* mei 1993, p. 20-23.

24 M.b.t. EDI is België vanwege de taaldiversiteit opgedeeld in twee invloedssferen, waarvan de ene angelsaksisch georiënteerd is. De andere is aan Franse invloed onderhevig.

rende organisatie. Omdat hieronder dieper op een dergelijke organisatie wordt ingegaan, besteden we hier nu geen verdere aandacht aan.

Gebrekkige telecommunicatie-infrastructuur

In het verleden werd de RTT vaak het verwijt gemaakt dat de publieke telecommunicatie-infrastructuur te wensen overliet. Omdat de RTT is opgevolgd door Belgacom, richt de kritiek zich nu op de laatste. De opvolging ging echter gepaard met beleidsveranderingen. Om de concurrentie het hoofd te bieden, beschikt Belgacom over een grotere autonomie dan de RTT, wat zich moet vertalen in een verbetering van de dienstverlening. Dit blijkt niet eenvoudig te zijn.²⁵

Te weinig grote bedrijven en terughoudende opstelling

Het aantal grote ondernemingen in België is relatief klein,²⁶ terwijl KMO's moeilijker over geld, kennis en technische middelen beschikken om EDI te kunnen invoeren. Als extra negatieve eigenschap in dit verband, hebben Belgische bedrijven tevens de neiging om zich terughoudend op te stellen: blijkbaar realiseert men zich het belang van EDI te weinig.²⁷ Gegeven de situatie bestaan daar vier remedies tegen:

1. Toenemende concurrentiedruk;
2. Druk uitgeoefend door handelspartners;
3. Subsidies;
4. Voorlichting.

Het zal duidelijk zijn dat er een sterke stimulerende werking zou kunnen uitgaan van grote bedrijven die hun toeleveranciers aanmoedigen om de aan onderlinge transacties gekoppelde informatiestromen via EDI te laten verlopen. Zoals we al zagen, heeft België hier een bijzonder probleem vanwege het verhoudingsgewijs grote aantal KMO's.²⁸ Een extra handicap is dat de partijen in de diverse econo-

25 *Financieel-Economische Tijd* 9 oktober 1992, p. 11, *Automatisering Gids* 9 juli 1993, p. 2.

26 Vgl. *Cijfers*, Statistische gegevens van het Vlaams Economisch Verbond, Antwerpen 1993.

27 Er wordt in dit verband graag gesproken van 'de kritische massa' die in België ontbreekt om EDI werkelijk van de grond te krijgen.

28 Er bestaat daarnaast kritiek op de passieve houding van de huidige EDI-gebruikers. Zij zouden zich 'agressiever' moeten opstellen om zodoende EDI-gebruik door partners te stimuleren

mische sectoren, zich niet zo sterk georganiseerd hebben als dat bijvoorbeeld in Nederland het geval is. Anders zouden branchegebonden organisaties beter de rol van EDI-promotor op zich kunnen nemen.²⁹

Ontbreken van een nationaal coördinatiepunt

Een overkoepelende EDI-stimulerende organisatie bestaat niet in België, een dergelijke instelling zou het EDI-gebruik kunnen bevorderen.

- Als *coördinatiepunt* bestaat er dan een duidelijk aanspreekpunt/gesprekspartner in nationale EDI-aangelegenheden.³⁰
- Daarmee gepaard gaande is er een *platformfunctie* (EDI-forum) voor het coördinatiepunt weggelegd, waardoor EDI-gebruikers, overheden en andere belangstellenden elkaar gemakkelijk voor overleg kunnen ontmoeten. Dat dit dringend nodig is, blijkt uit het feit dat EDI-projecten langs elkaar heen totstandkomen;
- Ook is er de *informatiefunctie*. Er bestaat behoefte aan een centrale plaats waar EDI-kennis wordt verzameld en verspreid, onder andere in de vorm van bulletins, congressen en cursussen. Het verzamelen van diepgaande (wetenschappelijke) kennis stelt beter in staat om de ontwikkelingen op EDI-gebied kritisch te volgen.

Een veel gehoorde klacht betreft Siprocom, een bestaande Belgische organisatie die vooral actief is binnen UN/ECE WP4 (UN/Edifact). Men verwacht van Siprocom de rol van nationaal coördinatiepunt te zullen spelen,³¹ maar aan die verwachting is tot nu toe weinig tegemoetgekomen. Het is ook maar de vraag of Siprocom de aangewezen organisatie is. Haar hoofdtak ligt immers in de vereenvoudiging van handelsprocedures op internationaal niveau, wat iets anders is dan het

29 Vgl. hoofdstuk 5 over EDI-organisaties in de handel.

30 Ook lobby-campagnes zouden op gecoördineerde wijze kunnen plaatsvinden.

31 Die verwachting is te verklaren uit de manier waarop Siprocom zich, gewild of ongewild, heeft geprofileerd als enige overkoepelende EDI-organisatie. Men projecteert de rol van een EDI-forum zoals die in andere landen wordt waargenomen, bijna automatisch op Siprocom

nationaal bevorderen van commerciële en niet-commerciële EDI in alle economische sectoren. In andere landen ziet men Siprocom-zusterorganisaties meestal *naast* EDI-fora bestaan.

c. Doorschuiven verantwoordelijkheden

EDI loopt achter in België. Als we de opgesomde oorzaken nader bekijken, valt het op dat de EDI-betrokkenen de verantwoordelijkheid doorgaans op elkaar afschuiven. Dit leidt tot een impasse: indien men van overheidswege niet over de brug komt, lijkt grootschaliger Belgisch EDI-gebruik geen haalbare kaart. Daar staat tegenover dat er voldoende signalen naar de overheid moeten gezonden worden voordat zich van die kant een koerswijziging voordoet.

Dit noodzaakt tot een georganiseerde en doelgerichte aanpak. De vicieuze cirkel zal pas doorbroken worden indien alle EDI-belangengroepen bereid zijn tot een meer dynamische opstelling. Dat er een positieve uitstraling kan uitgaan van een dynamische houding, en dat het succes van een EDI-project besloten ligt in de interactie tussen alle betrokkenen, wordt geïllustreerd door het Elise-project (Electronic Invoice Standard Edifact) waarbinnen Belgacom, CIRI en het Ministerie van Financiën samenwerken. Elise voorziet in de mogelijkheid van elektronische klantenfacturering, maar is vooral vermeldenswaardig omdat het project *op initiatief van de gebruikers* van de grond kwam.³²

6. BESLUIT

Geconcludeerd kan worden dat het van groot belang is dat men in België op alle fronten het waarom van EDI beter leert inzien. Bij gebrek aan concurrentiedruk door EDI, pressie door handelspartners en het verstrekken van subsidies door de overheid, is voorlichting momenteel het meest aangewezen middel om veranderingen teweeg te brengen. De voorlichting dient erop gericht te zijn dat mogelijke EDI-gebruikers bij voorkeur *nu*, uit vrije wil en in alle rust op zelfstandige wijze beslissen om aan EDI-projecten te beginnen. Anders zou men

32

Uit de samenwerking tussen Belgacom, het Ministerie van Financiën en CIRI, kwam onder meer de wijziging van de positie van de factuur in het btw-wetboek voort.

daartoe gedwongen kunnen worden in een later stadium, wanneer de tijd voor doordachte EDI-implementering ontbreekt.

Het zal duidelijk zijn dat er geen plaats meer is voor het zoeken naar uitvluchten. In veel gevallen bestaan die uitvluchten uit halve waarheden en we grijpen de gelegenheid graag aan om, tot besluit, twee daarvan te weerleggen. In de volgende hoofdstukken wordt uitvoeriger met misverstanden afgerekend:

Uitvlucht 1: wet van de remmende voorsprong

Men voert wel eens aan dat huidige EDI-pioniers de nadelige gevolgen zullen ondervinden van de snelle veroudering van IT-technieken (wet van de remmende voorsprong). Dit argument mist doel. Het gaat er bij EDI niet om wie over de beste middelen beschikt om daarmee de concurrent te lijf te gaan. Men realiseert zich in toenemende mate dat het succes van EDI-projecten wordt bepaald door het vermogen om sociale-/bedrijfsnetwerken te combineren, waarbij niet de techniek maar 'mens en organisatie' centraal staan.³³ We stuiten hier op de samenwerking uit het derde stadium van de interviewresultaten. Hoewel essentieel, neemt de techniek in deze omgeving een dermate ondergeschikte plaats in dat de wet op de remmende voorsprong alleen opgaat wanneer de technische veroudering het vermogen om samen te werken beïnvloedt. Dat zal niet snel het geval zijn.

Uitvlucht 2: mislukte EDI-projecten

Aan het remmende voorsprong-misverstand verwant is het idee dat EDI-projecten nogal eens mislukken. Los van het feit dat ieder project kan falen, is het maar de vraag wat er onder mislukken wordt verstaan. Wanneer negatieve geluiden hoorbaar zijn, zal moeten worden nagegaan of deze betrekking hebben op terugverdiensten door vervanging van de papierstroom (interviewstadium één of twee, waarin de techniek centraal staat) of dat het project blijk geeft van een bredere visie (zoals in stadium drie). Het is immers bekend dat EDI-investeringen zich niet gemakkelijk op korte termijn laten terugverdienen. Bovendien zal men zich moeten afvragen of mislukkingen te wijten zijn aan EDI op zich, of aan gebrekkig management.

33

Re-engineering en EDI/OS. Zie ook: G. KERKHOF, 'Invoeren EDI als doel op zich, vraagt om te mislukken', *Computable* 6 maart 1992, p. 25-26.